

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตาม และตรวจสอบนโยบายสาธารณะของ
องค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัด
สกลนคร

People's Participation to Designate, Monitor and Review Public Policies of Tambon
Administration Organizations: A Case Study of Tambon Ban Paen Administration Organization,
Amphoe Phon Na Kaeo, Sakon Nakhon

ผศ.ดร. ชวัลชัย ไพไหล

Asst.Prof.Dr Tawatchai Pailai

มหาวิทยาลัยชายภัฏสกลนคร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร 2) หาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร 3) ติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดติดตาม และตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร พื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร จำนวน 10 หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ประชาชนทั่วไป 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 12 คน รวม 120 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 20 คน ผู้ใหญ่บ้าน 10 คน ข้าราชการในพื้นที่ตำบลบ้านแป้น 20 คน และนักวิชาการในพื้นที่ 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 180 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถาม แบบบันทึกการดำเนินงาน และแบบวัดความรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การตรวจสอบข้อมูลคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่ของเนื้อหา และนำเสนอโดยความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพ ปัญหาและความต้องการของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น

1.1 สภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าในปัจจุบันการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับน้อย เพราะประชาชนอ้างว่าไม่มีเวลาเข้าร่วมเนื่องจากต้องประกอบอาชีพ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน

1.2 ปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ประชาชนทั่วไปขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการมีส่วนร่วมไม่มีเวลาเข้าร่วมในกิจกรรม ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพส่วนตัว ประชาชนขาดความตระหนัก และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม บางหมู่บ้านประชาชนขาดความมั่นใจไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำ หรือนำเสนอปัญหาของชุมชน

1.3 ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ประชาชนมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยต้องการเข้าร่วมทุกขั้นตอน มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ร่วมศึกษาสภาพปัญหา 2) ร่วมค้นหาสาเหตุปัญหา 3) ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา 4) ร่วมลงมือปฏิบัติ 5) ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

2. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น มี 7 แนวทาง คือ 1) จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการมีส่วนร่วม 2) ร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล 3) ร่วมจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย 4) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหลอมรวมและบูรณาการ 5) ร่วมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อถอดบทเรียน 6) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำต้นแบบการเรียนรู้ของประชาชน 7) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมให้ความรู้

3. ผลการดำเนินงานการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะตั้งแต่ขั้นวางแผนพัฒนา กำหนดแนวทางการพัฒนา นำเสนอโครงการ กิจกรรมและนโยบายสาธารณะตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน หลอมรวมแผนพัฒนาตำบล จัดเวทีประชาคมตำบล จัดประชุมเพื่อถอดบทเรียน และกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม แต่ยังมีส่วนร่วมในระดับน้อยในขั้นตอนการติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี

4. สะท้อนผลการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า

4.1 แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตามและ

ตรวจสอบนโยบายสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปของกลุ่มองค์กร และเครือข่าย

4.2 ช่องทางการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ เวทีประชาคมหมู่บ้าน เวทีสาธารณะ ร่วมจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และแผนพัฒนาตำบล

4.3 ปัจจัย เื่อนใจที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยทางตรง มาจากปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ปัญหาทางอ้อม มาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของฝ่ายบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ABSTRACT

This study aimed at 1) exploring the state and problems on the participation of the people in designating, monitoring and reviewing the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization, 2) finding out the ways to develop the people's participation in designating, following up and reviewing the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization, and 3) monitoring and evaluating the participation of the people on designating, following up the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization. The targeted area used in this study referred to Tambon Ban Paen Administration Organization covering 10 villages in Amphoe Phon Na Kaeo, Sakon Nakhon. The target group consisted of the people in those 10 villages with 12 from each totaling 120, 20 members of Tambon Administration Organization, 20 heads of villages, 20 government officials within the area of Tambon Ban Paen along with 10 academics in the area- a total of 180 participants.

Instruments applied to collect data included a form of observation, a structured form of interview, a set of questionnaires, a form of operation notes and a form of knowledge test. Qualitative data were analyzed using mean, percentage and standard deviation. Content analysis and content classification were employed to present qualitative data in forms of descriptive analysis.

The findings of this study were as follows :

1. The state, problems and needs of the people in designating, following up and reviewing the public policies of Tambon Ban Paen indicated that:

1.1 The state of the people's participation showed that the designation of the policies of Tambon Ban Paen Administration Organization revealed that the people were provided less opportunities in participating since the people claimed that they had to earn a living. The people

participated in forms of village public forum.

1.2 Regarding the people's problems on participation, it was found that the people lacked opportunities for activity participation since they spent most of their time in earning a living. The people faced a lack of awareness and importance perception of participation. In some villages, the people lacked self-confidence, dared not to think of and presented the community problems.

1.3 The needs of the people's participation indicated that the people were eager to participate in the activities at the high level. The people needed to participate in every step comprising 5 steps: 1) identification of the problem state, 2) a search for the problem causes, 3) designation of problem-solving guidelines, 4) participation in action, and 5) participation in performance evaluation.

2. The guidelines of participation development of the people in designating, monitoring and reviewing the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization were composed of 7 ways: workshops to provide knowledge for the people's participation, 2) participation in drafting plans for the Tambon, 3) participation in organizing small panel discussion, 4) operation of workshops to mix and integrate, 5) operation of workshops to extract the lessons 6) conduct of workshops to build a prototype of learning for the people, and 7) conduct workshops to make training curriculum to provide knowledge.

3. The effects of the operation of the people's participation development in designating, following up and reviewing the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization revealed that the people joined the activities of public policy designation at the step of planning of development guidelines, designation of the guidelines, presentation of the guidelines as well as activities and public policies at the level of villages. In addition, mixture of Tambon development plans, operation of meetings to extract the lessons and designation of training courses but these were at the low level in terms of monitoring and reviewing of the public policies of Tambon Ban Paen Administration Organization, Amphoe Phon Na Kaeo, Sakon Nakhon.

4. In case of the development reflection, it was determined that:

4.1 The means to promote the people's participation in designating, following up and reviewing the public policies showed that the promotion of the people's participation should be in forms of groups, organizations and networks.

4.2 The channels of participating of the people included village people forum, public forum, participation in making village development plans and Tambon development plans as well.

4.3 The factors and conditions concerning the people's participation comprised direct

factors originating from the hardships of the people in each village. Besides, indirect factors originating from political culture of the executive branch in Tambon Administration Organization were also required for the participation of the people.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการบริหารจัดการ สนองนโยบายของรัฐบาล และสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีนโยบายกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้นิยามการมีส่วนร่วมของประชาชนกว้างขึ้นจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและร่วมรับผลประโยชน์ แต่ครอบคลุมถึงการร่วมรับรู้ ร่วมให้ความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐ และร่วมสนับสนุนติดตามการทำงานของภาครัฐ เพื่อให้การตัดสินใจที่ดีขึ้น

ด้วยเหตุนี้ความหมายของการมีส่วนร่วมในปัจจุบันจึงหมายถึงกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสีย มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นหรือแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (อรทัย ก๊กผล . 2546 : 2)

ในการกระจายอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการให้ความสำคัญของการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นพัฒนาตนเอง และตัดสินใจในกิจกรรมของท้องถิ่นเองได้ และคำนึงถึงความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารประชาชนในด้าน โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา การสาธารณสุข ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพและอื่น ๆ รวมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ทุกขั้นตอน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและประชาสังคมทุกระดับ

อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งพยายามที่จะสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ จัดทำแผนพัฒนา จัดโครงการที่กระจายงบประมาณสนองความต้องการของประชาชน มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายแห่งที่อยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา โดยเฉพาะการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลในด้าน โปร่งใส ตรวจสอบได้ แก้ปัญหาไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการจำเป็นของประชาชนในส่วนของกาหนด ติดตาม และตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เป็นในลักษณะเดียวกัน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีกลไกการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนในการจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร

กระบวนการที่สำคัญก็คือจะอย่างไรที่จะให้ภาคีระดับจังหวัด อำเภอและตำบล ซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชาวบ้าน นักวิชาการ สถาบันวัด โรงเรียน และประชาชนทั่วไป ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตาม และตรวจสอบนโยบายสาธารณะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้นโยบายสาธารณะนั้น ๆ ตอบสนองปัญหา และความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด จากสภาพความเป็นมาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะของประชาชนใน องค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัด สกลนครขึ้นโดยมีความคาดหวังว่าผลการวิจัยดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาร่วมกันของ ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้อย่างมี ประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตาม และตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัด สกลนคร
2. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตาม และ ตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัด สกลนคร
3. เพื่อติดตาม และประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตาม และ ตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัด สกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มี การดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ (Prepare) ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ กำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ และศึกษาบริบทของชุมชน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม , แบบสัมภาษณ์

2. **ขั้นวางแผนพัฒนา (Plan)** ร่วมกันวางแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ และร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3. **ขั้นดำเนินการพัฒนาและสังเกต (Act and Observe)** ร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ควบคู่กับ การติดตามผลและประเมินผล ด้วยการจัดเวทีสาธารณะ ประชาคมหมู่บ้าน สันทนากลุ่มย่อย จัดทำ แผนพัฒนาตำบลและประชุมเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม , แบบสัมภาษณ์ , แบบ ประเมินผล

4. **ขั้นสะท้อนผล (Reflection)** ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข ขอบกว้างเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมให้ดีขึ้น เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม , แบบสรุปผลการดำเนินงาน

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย 4 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 180 คน ประกอบด้วย

2.1 ประชาชนหมู่บ้าน บ้านละ 12 คน จำนวน 10 หมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 120 คน ได้มา โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงกับคนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ

2.2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น จำนวน 20 คน

2.3 ผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านแป้น จำนวน 10 คน

2.4 ข้าราชการในพื้นที่ของตำบลบ้านแป้น จำนวน 20 คน

2.5 นักวิชาการในพื้นที่ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการอิสระ ข้าราชการบำนาญ จำนวน 10 คน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบาย สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น พบว่า

1.1 สภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบ นโยบายสาธารณะ พบว่า การเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะยังอยู่ใน ระดับน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าร่วม และประชาชนในแต่ละ หมู่บ้านที่เสนอตัวเข้าร่วมในการกำหนดนโยบายมีน้อย เหตุเพราะไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอ้างว่าต้องใช้ เวลาในการทำมาหากิน ประกอบอาชีพของตนเอง แต่ในการเปิดเวทีประชาคมหมู่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาได้ดำเนินการแล้วเสร็จ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเสนอความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความเดือดร้อน สภาพความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนด ติดตามนโยบายสาธารณะ ประชาชนขาดความตระหนักและเห็นความจำเป็นของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะเท่าที่ควร ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมไม่หลากหลายอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่เป็นชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ และอาชีพรับจ้างทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับน้อย

1.3 ความต้องการของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ทุกหมู่บ้านในตำบลบ้านแป้น มีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะทั้ง 5 ขั้นตอน คือ 1) ร่วมศึกษาสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา 3) ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา 4) ร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา 5) ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

2. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น มี 7 แนวทางคือ 1) จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและนโยบายสาธารณะ 2) ร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล 3) จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย 4) ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหลอมรวมและบูรณาการ 5) จัดประชุมเพื่อถอดบทเรียน 6) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำต้นแบบการเรียนรู้ของประชาชน 7) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมให้ความรู้

3. ผลการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ พบว่า

3.1 ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมและนโยบายสาธารณะอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$)

3.2 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกขั้นตอน ด้วยความกระตือรือร้น และมีความพึงพอใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น

3.3 การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเป็นช่องทางที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ

3.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมที่สนับสนุน และส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมช่องทางหนึ่งที่จะเป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชน

4. สะท้อนผลการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะคือ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูป

กลุ่ม รุปองค์กรเครือข่าย ด้วยการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็น และทำการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน ร่วมกัน และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนการกระจายความคิดออกไปยังชุมชนใกล้เคียง เพื่อนำไปสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายหมู่บ้าน เครือข่ายตำบล

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัย การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและ ตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัด สกลนคร ขออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบ นโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่าประชาชนยังเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะน้อย เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เปิดโอกาสหรือช่องทางให้ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วม แต่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน สมาชิกสภา อบต. ของแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วม โดยพบว่า ปัญหาการเข้ามีส่วนร่วมคือ ประชาชนทั่วไปไม่มีเวลาเข้าร่วมในกิจกรรม เวลาส่วนมากจะใช้ในการประกอบ อาชีพ และประชาชนส่วนใหญ่ ขาดความรู้ความเข้าใจและ ขาดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม บางหมู่บ้านประชาชนขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำ ไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเอง เป็นผู้บริหารจัดการชุมชน และสามารถจะเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ได้ผลการวิจัย ในด้านความต้องการในการมีส่วนร่วมกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ พบว่า ประชาชนมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อยู่ในระดับมาก โดยต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน คือ ร่วมศึกษาสภาพปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมค้นหา สาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมลงมือปฏิบัติ และร่วมประเมินผลการ ปฏิบัติงาน ซึ่ง สอดคล้องกับไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์(2539:23) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างจิตสำนึกต่อการพัฒนาให้ได้ผลต่อความต้องการ และปัญหาชุมชน ควรต้องส่งเสริมให้ ประชาชนเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมต่างถูกต้อง และกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการ และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน เกิดความตระหนัก รับรู้และมีจิตสำนึกต่อการแก้ไขปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา และประชาชนต้องลงมือ ศึกษาปัญหาในชุมชน วิเคราะห์สาเหตุ ปัญหาเพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาต่อไป ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมของชุมชนต้องมาจากการคิด การตัดสินใจ กำหนดทางเลือกของตนเอง ได้ด้วยตนเอง โดยมิ เจื่อนใจว่า ประชาชนต้องมีอิสระ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรม มีความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และมีความ เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชฎาพร เสาร์เจริญ(2548:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมี ส่วนร่วมของบุคลากรในการจัดทำแผนพัฒนา การศึกษาของเทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา เพราะส่วนใหญ่ไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการจัดทำ แต่มีส่วนร่วมแค่การประชุม เพื่อนำแนวทางการพัฒนามากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของโครงการ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับวสันต์ ขอดศิริ (2547:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความ ต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กลุ่มโรงเรียนคอยเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่และตัวแทนของประชาชน ในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการวางแผนจัดการศึกษา ของโรงเรียน

2.ผลการกำหนดแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น มี 7 แนวทางคือ

1.จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมและนโยบายสาธารณะ 2.ร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล 3.ร่วมจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย 4.จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหลอมรวมและบูรณาการ 5.จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อถอดบทเรียน 6.จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำต้นแบบการเรียนรู้ของประชาชน 7.จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมให้ความรู้ ที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจาก ประชาชนในตำบลบ้านแป้น ส่วนมากยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วม และขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ดังนั้น จึงร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาโดยวิธีการฝึกอบรมให้ความรู้ ควบคู่กับการประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมควรจะร่วมในขั้นตอนการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน 4 ประการคือ 1.การเข้าถึงประชาชน โดยการส่งเสริมสนับสนุน ให้ร่วมคิดร่วมกันพิจารณาสาเหตุปัญหา เลือกปฏิบัติกิจกรรม 2.การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน 3.หลักการประสานงาน 4.หลักการประหยัด สอดคล้องกับไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531:24-29) ที่นำเสนอระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนควรเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ และให้โอกาสประชาชนเสนอเสนอความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม โครงการและการนำเสนองาน โครงการ ตลอดจนมีโอกาส เสนอโครงการในชุมชน ดังนั้น ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมการพัฒนา 2 ด้าน คือ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ และประสบการณ์ระหว่างกลุ่ม จัดทัศนศึกษาดูงานและจัดอบรมให้ความรู้ การฝึกทักษะ ลงมือปฏิบัติกิจกรรม และด้านการพัฒนาเครือข่ายเพื่อให้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูล ข่าวสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และการกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ต้องส่งเสริมในรูปกลุ่ม และองค์กร โดยให้ประชาชนคิดวิเคราะห์ คิดค้น ทดลอง กิจกรรม และสรุปบทเรียน โดยการศึกษาดูงาน จัดอบรมสมาชิก และจัดตั้งกรรมการขึ้นมารับผิดชอบ ใน

การทำกิจกรรม วิเคราะห์ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิระ พรนวม (2544:บทคัดย่อ) สุรพล ไกรวานิส (2544:บทคัดย่อ) วรวรรณ ตัณฆเสน (2546:บทคัดย่อ) น้ำทิพย์ เสือสารัตน์(2546:บทคัดย่อ) วสันต์ ขอดศิริ (2547:บทคัดย่อ) ชญาพร เสาร์เจริญ(2548:บทคัดย่อ) ณัฐฉลิตา หลวงธิดา (2549:บทคัดย่อ) เทิดศักดิ์ จันเสรี (2549:บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการทัศนศึกษาดูงาน การจัดอบรมให้ความรู้ร่วมจัดทำแผนพัฒนาต่างๆ และควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

3.ผลการดำเนินงานการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขึ้นการวางแผนพัฒนา กำหนดแนวทางการพัฒนา นำเสนอโครงการ กิจกรรมและนโยบายสาธารณะตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน และหลอมรวมเป็นแผนพัฒนาตำบล จัดเวทีประชาคมตำบล จัดประชุมเพื่อร่วมกันถอดบทเรียน กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมให้ความรู้ แต่ในขั้นตอนของการติดตาม และตรวจสอบการดำเนินนโยบายสาธารณะยังมีน้อย ที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น เปิดโอกาสให้แต่ละหมู่บ้าน จัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อค้นหาปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และทีมวิจัยได้จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ขึ้นการกำหนด ติดตามและตรวจสอบนโยบายสาธารณะ และจัดประชุมเพื่อระดมความคิด หลอมรวมปัญหาของตำบล นำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะของตำบล ส่งผลให้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน ได้ตรงตามปัญหาและความต้องการแก้ปัญหาชุมชน ได้ตรงกับข้อเท็จจริง ดังนั้น ได้เสนอยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมพัฒนาจะต้องมีส่วนร่วม ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดอบรมให้ความรู้ ลงมือปฏิบัติงานด้วยตัวเอง 3วิธี คือ 1.การใช้ข้อมูล ข่าวสารร่วมกัน (Sharing information) ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน 2.จัดการฝึกอบรม(Traning) เน้นการสื่อสาร สร้างทีมงาน ติดตามผลการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน และ3.วิธีการเสริมแรง (veinforcement) ด้วยการให้รางวัล ให้ค่าตอบแทนเมื่อทำงานเสร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่ง ที่เสนอแนวทางการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชนควรส่งเสริมในรูปกลุ่ม องค์กร และกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่การส่งเสริมให้ศึกษาสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน แนวทางการแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำมาปรับปรุง ในการดำเนินงานอื่นๆ สอดคล้องกับ อภิชัย พันธเสน(2539:23) กล่าวว่า แนวทางที่จะนำไปสู่การกระทำกิจกรรมในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ควรจะเริ่มต้นจากการให้ ประชาชนเข้าใจ ความหมายของการมีส่วนร่วม เกิดความต้องการที่จะแก้ปัญหาในชุมชน เพราะเกิดความตระหนัก รับรู้ และมีจิตสำนึกสาธารณะต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้วร่วมกันลงมือแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่า คนทุกคนมีความสามารถในการคิด และการตัดสินใจ กำหนด

ทางเลือกของตนได้ด้วยตนเอง โดยมีเงื่อนไขว่า ประชาชนต้องมีอิสระที่จะเข้าร่วม (Freedom to participate autonomy) มีความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรม (ability to participate) และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วม (Willing to participate)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน มีหลายแนวทาง เช่น การอบรม การสัมมนา การวิจัย การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การฝึกทักษะ การจัดทำแผน เป็นต้น แต่ละแนวทางมีความเหมาะสมกับด้านที่ต้องการพัฒนาตามปัญหา ความต้องการของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน บางแนวทางต้องใช้เวลา และงบประมาณ ดังนั้น ถ้าต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ได้ผลดี จะต้องศึกษาถึงความต้องการและแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

1.2. การพัฒนาโดยใช้แนวทางการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการฝึกทักษะการปฏิบัติงาน ถ้าจะให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต้องมีการติดตามผล ว่าได้นำความรู้ ทักษะที่ได้จากการอบรมไปปรับปรุง และพัฒนางานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นหรือไม่หรือมีปัญหาอย่างไร

1.3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในรูปของกลุ่มประชาชน ส่งเสริมในรูปขององค์กร และเครือข่าย

2. ข้อเสนอแนะทางการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรศึกษาถึงศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2. ควรศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2547.
- กฤษณา สวัสดิ์ชัย. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบล
ต้นธง จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ mild
Publishing, 2530.
- กิตติ กรทอง. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ คม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552.
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2543.
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2545.
- ชฎาพร เสาร์เจริญ. การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของเทศบาลตำบล
ข้างเขื่อน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- ชูชัย พุฒประเสริฐ. การพัฒนาองค์การ เทคนิคการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ณัฐวุฒิ หลวงธิดา. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านโป่งแดง อำเภอทุ่ง
หัวช้าง จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2549.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุดพิงศ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, 2541.
- ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์. 2534
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. “ปฏิรูปราชการเพื่อความอยู่รอดของไทย” ใน การปฏิรูประบบราชการ :
ยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปราชการ,
2541.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. “นโยบายการพัฒนาและวิชาการ”. พัฒนาบริหารศาสตร์ 13,1 (มกราคม) 2516.
- เทอดศักดิ์ จันเสวี. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนเขตเทศบาล
ตำบลจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. จากโลกานวัตรถึงโลกาภิวัตน์. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์. นโยบายสาธารณะ. เชียงใหม่ : คະนึ่งนิจการพิมพ์. 2546

- นิรันดร จงวุฒิเวทย์. การพัฒนาชุมชนกับการนิเทศ : พัฒนาแบบมีอาชีพ. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์. 2535
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง. 2545
- บุญเลิศ กลิ่นรัตน์. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- บัญญัติ แก้วส่อง. องค์การพัฒนากิจการและพัฒนากิจการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์, 2545.
- ประวิต เอรารธรรม. การวิจัยปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ : ยู แพต อินเตอร์, 2545.
- ปรีชา เต็งศิริวัฒนา. การพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพายัพ. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- พนัส หันนาสินทร์. ประสบการณ์ในการบริหารบุคลากร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- พิสิฐ ศุภริยพงศ์. “เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ เวทีสาธารณะ” คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. สถาบันพระปกเกล้า. เอกสารจัดสำเนา, 2546.
- พีระ พรนวม. ศรัทธาต่อหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- พันธ์ุณีภา แยมชุตติ. การพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทคโนโลยีหมู่บ้านภาคเหนือ. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน วารสารพัฒนาชุมชน, 17(2), 24-29. 2539
- มณฑนา เป็งจันทร์. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงราย. 2547
- มยุรี อนุমানราชชน. นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2549.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นโยบายสาธารณะและการวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2533
- รัชฎาภรณ์ แก้วสนิท. “เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ” คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการปริญญาโทสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วสันต์ ขอดศิริ. ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กลุ่มโรงเรียนดอยเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วิเชียร สอนรัตน์. การมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

- เทศบาลบึงยี่โถ อำเภอดำเนินบุรี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ คม. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนคร, 2551.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : โอ
เดียนส์ไตร์, 2532.
- วรงค์ จันทรรณ. การนำนโยบายไปปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสหชัยบล็อก
และการพิมพ์. 2542
- วรวรรณ ตันทเสน. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง
จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ศุภชัย ยาวะประภาช. นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สมคิด บางโม. หลักการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร, 2544.
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยการศึกษาเบื้องต้น. มหาสารคาม คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. และคณะ “เทคนิคการมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น” แบบสัมภาษณ์
รายบุคคลและการสนทนากลุ่มย่อย “คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน”. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
โครงการปริญญาโทสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- สิริณัฐ ปิยะมิ่ง. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนสหศึกษา
อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.
- สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. “การพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดสังคมและคุณภาพชีวิตใน
ต่างประเทศ” ในอนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (บรรณาธิการ). การพัฒนาเครื่องชี้วัด
คุณภาพชีวิต และสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2539.
- สุเทพ ชาวลิต. หนังสือการสัมมนาเพื่อพัฒนาองค์กรของกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2541
- สุรพล ไคร้วานิส. การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- เสาวลักษณ์ นิการพิทยา. การพัฒนาบุคลากร และการฝึกอบรม. มหาสารคาม : ภาควิชา
บริหารธุรกิจ และสหกรณ์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2544.
- องอาจ นัยพัฒน์. การออกแบบการวิจัย ; วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

- อคิน ระพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย
ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการพิมพ์. 2547
- อภิชัย พันธเสน. พัฒนาชนบทไทย : สมุทัย และมรรค (แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา).
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. 2539
- อรทัย ก๊กผล. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสารประกอบการอบรม. มูลนิธิโครงการปริญญา
โทสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546
- อมรา พงศาพิชญ์. การกำหนดกรอบคิดในการวิจัยคุณภาพ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
2544
- Bardach, E. The Implementation Game. Cambridge, Mass : MIT Press. 1977.
- Cobb, R.W. and Elder, C.D. participation in American Politics : The Dynamics of
agenda Building. Boston Allyn and Bacon. 1972
- Dye, T. Understanding Public Policy. 5th ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice –
Hall, Inc. 1984
- Easton, D. The Political System. New York : Knopf. 1993
- Eulau, H. and Kenneth, P. labyrinths of democracy. Indianapolis : Bobbs – Merrill.
1973
- Greenwood, W.T. Management and Organization Behavior : An Interdisciplinary
Approach. Ohio : South – Western Publishing. Co. 1965
- Hogwood, B.W. and Gunn. L.A. Policy Analysis for the Real world. New York. Oxford
University press. 1984
- Jacobson, C.E. Policy and Bureaucracy. Princeton. N.J. N.T.D. Van Nostrand Co. 1966
- Koenig, L. An Introduction to Public Policy. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice –
Hall. 1986
- Lasswell, H.D. and Abraham, K. Power and Society. New York : Atherton. 1963
- Magmanian, D.A. and Sabatier, P.A. Implementation Public Policy. Latham Maryland :
University Press of America. Inc. 1989